



**STRATÉGIA
DEINŠTITUCIONALIZÁCIE V
SLOVENSKEJ REPUBLIKE**

PhDr. Miroslav Cangár

MPSVR SR

Košice, 2. november 2013

MEDZINÁRODNÉ VÝCHODISKÁ DEINŠTITUCIONALIZÁCIE V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

- Všeobecná deklarácia ľudských práv
- Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach
- Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach
- Dohovor o právach dieťaťa
- Európska sociálna charta
- **Madridský medzinárodný akčný plán pre problematiku starnutia**
- **Princípy OSN vo vzťahu k starším osobám**
- **Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím (DPZP)**



DOHOVOR O PRÁVACH OSÔB SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM

- prijatý OSN 13. decembra 2006 a otvorený na podpísanie od 30. marca 2007. Slovenská republika Dohovor podpísala 26. septembra 2007 a ratifikovala 26. mája 2010.
- Článok 19 Dohovoru zaväzuje zmluvné strany k uznaniu rovnakých práv pre všetky osoby so zdravotným postihnutím žiť v spoločensve s rovnakými možnosťami voľby na rovnoprávnom základe s ostatnými, prijať účinné a primerané opatrenia, ktoré umožnia plné využívanie tohto práva osobami so zdravotným postihnutím a ich **plné** začlenenie a zapojenie do spoločnosti.



DOHOVOR O PRÁVACH OSÔB SO ZDRAVOTNÝM POSTIHNUTÍM

- Zároveň majú zmluvné strany zabezpečiť osobám so zdravotným postihnutím možnosť voľby miesta pobytu, ako aj to, kde a s kým budú žiť a to, aby neboli nútené žiť v určitom konkrétnom prostredí, aby mali prístup k celému spektru podporných služieb, ktoré sú nevyhnutné pre nezávislý život v spoločnosti a pre začlenenie sa do nej, a zabraňujú izolácii a segregácii v spoločnosti.
- Zmluvné strany majú ďalej zabezpečiť to, aby boli komunitné služby a zariadenia pre širokú verejnosť dostupné za rovnakých podmienok aj osobám so zdravotným postihnutím a aby zohľadňovali ich potreby.



SPRÁVU EXPERTNEJ SKUPINY AD HOC O PRECHODE Z INŠTITUCIONÁLNEJ NA KOMUNITNÚ STAROSTLIVOSŤ

- 10 spoločných zásad pre transformáciu a deinštitucionalizáciu:
 - rešpektovanie práv používateľov a ich zapojenie do rozhodovacích procesov,
 - prevencia inštitucionalizácie,
 - vytvorenie komunitných služieb,
 - zatvorenie inštitúcií,
 - obmedzenie investícií do existujúcich inštitúcií,
 - rozvoj ľudských zdrojov,
 - efektívne využívanie zdrojov,
 - hodnotenie a kontrola kvality,
 - holistický prístup,
 - nepretržité zvyšovanie informovanosti.




SPOLOČNÉ EURÓPSKE USMERNENIA PRE PRECHOD Z INŠTITUCIONÁLNEJ NA KOMUNITNÚ STAROSTLIVOSŤ

- Usmernenia ponúkajú komplexný prehľad o téme prechodu z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť aj s príkladmi dobrej praxe.
- Inštitúciu definujú ako akúkoľvek pobytovú starostlivosť, kde sú obyvatelia izolovaní od širšej komunity a/alebo nútení žiť spoločne; obyvatelia nemajú dostatočnú kontrolu nad svojím životom a nad rozhodnutiami, ktoré sa ich týkajú; a požiadavky samotnej organizácie sa často uprednostňujú pred individuálnymi potrebami jednotlivých užívateľov zariadení.
- **Manuál o využívaní európskych fondov pre prechod z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť.**
- <http://deinstitutionalisationguide.eu/>



DEFINÍCIA INŠTITÚCIE

- *Inštitúcia je akékoľvek prostredie, kde osoby so zdravotným postihnutím, seniori alebo deti žijú spolu mimo svojej rodiny. Prostredie, kde nemajú ľudia plnú kontrolu nad svojim životom a dennými aktivitami. Inštitúcia nie je definovaný svojou veľkosťou / kapacitou.“* (WHO, Svetová banka – Svetová správa o zdravotnom postihnutí, 2011)
 - Inštitúcia je každé prostredie, ktoré vykazuje znaky inštitucionálnej kultúry
 - Veľkosť zariadenia sociálnych služieb je len ukazovateľom podstatnejšej vlastnosti, ktorá robí službu viac inštitucionalizovanou, t.j. čím je väčšia veľkosť zariadenia sociálnych služieb, tým menej sa poskytuje možnosť individuálneho prístupu a možnosť zapojenia sa do spoločnosti a účasti na jej živote. Na druhej strane ale nemusí nutne platiť opak a môžu existovať aj nízko kapacitné služby, kde prevláda inštitucionálna kultúra.
- 

INŠTITUCIONÁLNA KULTÚRA - ZNAKY

- ***Depersonalizácia*** – odňatie osobného vlastníctva, znakov a symbolov vlastnej jedinečnosti a ľudskosti,
- ***Rigidné a stereotypné a rutinné aktivity***- pevne stanovený čas a štruktúra aktivít, nerešpektovanie osobných potrieb a preferencií,
- ***Paušalizované liečebné a odborné postupy*** – s ľuďmi sa pracuje skupinovo, bez rešpektovania súkromia a individuality,
- ***Sociálny odstup a paternalizmus*** – ten predstavuje odlišné postavenie personálu a klientov, nevyvážený vzťah moci,
- ***Segregovanosť od lokálnej komunity*** – excentrická poloha zariadení sociálnych služieb, odstup od lokálnej komunity a koncentrácia služieb na jednom mieste,
- ***Naučená pasivita a bezmocnosť*** – získané pasívne správanie ľudí a ich bezmocnosť,
- ***Nedostatočne rozvinuté sociálne vzťahy.***



KOMUNITNÉ SLUŽBY

- Pojmom *komunitné služby* v predloženej stratégii označujeme súbor vzájomne prepojených a koordinovaných služieb poskytovaných v územne ohraničenej komunite, ktoré reagujú na potreby členov komunity a nejavia znaky inštitucionálnej starostlivosti.



ZÁKLADNÉ ROZDIELY MEDZI
INŠTITUCIONÁLNOU A KOMUNITNOU
STAROSTLIVOSŤOU
(LUK ZENDERLOO, EASPD)

Inštitucionálna starostlivosť	Komunitná starostlivosť
Izolácia od širšej komunity	Inklúzia do komunity
Prijímatelia nemajú dostatočnú kontrolu nad svojim životom	Zapojenie klienta do všetkých rozhodovaní
Paternalistický vzťah	Partnerstvo
Nemenná rutina	Flexibilita
Bloková terapia	Individuálny prístup
Pravidlá inštitúcie sú dôležitejšie ako potreby prijímateľov	Prijímateľ je v centre pozornosti



ZARIADENIA SOCIÁLNYCH SLUŽIEB V SR

- K 31. 12. 2012 bolo v Slovenskej republike 5 410 836 obyvateľov, pričom sociálne služby boli poskytnuté **47.400 obyvateľom v 1.249 zariadeniach sociálnych služieb**. Z celkového počtu 1.249 zariadení sociálnych služieb bolo **631 pobytových zariadení (51 %)**.
- Priemerná kapacita zariadení s celoročným pobytom v Slovenskej republike je 67 miest.
- 40: 320 ZSS, 6.939 prijímateľov sociálnych služieb
- **40: 311 ZSS, 33.919 prijímateľov sociálnych služieb**
= **83% všetkých užívateľov s celoročným pobytom**
 - 100: 94 ZSS
 - 200: 12 ZSS
 - 250: 6 ZSS
 - 300: 4 ZSS



DEINŠTITUCIONALIZÁCIA (ĎALEJ DI)

- DI je jedným zo základných prostriedkov prechodu z inštitucionálnej na komunitnú starostlivosť, ktorý v rámci viacerých spojených procesov predpokladá úplne zatvorenie a zrušenie inštitucionálnych služieb starostlivosti a zároveň vytvorenie, rozvoj a podporu efektívnej siete nových alebo existujúcich alternatívnych komunitných služieb pre obyvateľov daného územného spoločenstva.
- Nejde len o zmenu formy bývania, **ale hlavne o zmenu prístupu** k občanom so zdravotným postihnutím, deťom a seniorom.



ZÁKLADNÉ DÔVODY DI V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

- Slovenská republika sa zaviazala chrániť, rešpektovať a plniť ľudské práva a základné slobody a ratifikovala Dohovor OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím, Dohovor OSN o právach dieťaťa, Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach, Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach, Európsku sociálnu chartu a ďalšie dokumenty, ktorých uplatňovanie nie je alebo je len ťažko možné realizovať v podmienkach inštitucionálne zameraných sociálnych služieb.
- Osoby so zdravotným postihnutím nepotrebujú žiť v inštitúciách, bez ohľadu na to, ako závažné je ich zdravotné postihnutie. Nezávislý život vedie k väčšej samostatnosti a osobnostnému rozvoju jednotlivca za predpokladu, že sú k dispozícii potrebné sociálne služby.
- Život osôb so zdravotným postihnutím v bežnej spoločnosti, integrácia a inklúzia prináša tiež výrazne pozitívny vplyv na majoritnú spoločnosť v etickej i komunikačnej oblasti. Z dlhodobej perspektívy je navyše ekonomicky výhodnejší ako život v inštitúcii.



ZÁKLADNÉ DÔVODY DI V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

- Osoby so zdravotným postihnutím sú členmi spoločnosti a majú právo ostať vo vnútri svojej vlastnej komunity v danom mieste a mali by dostávať potrebnú podporu v rámci bežnej štruktúry vzdelávacích, zdravotných, pracovných a sociálnych služieb. Rodiny s členom so zdravotným postihnutím by mali dostať takú podporu, aby títo členovia mohli ostať žiť doma alebo v komunite.
- Pokiaľ je to možné deti majú vyrastať s vlastnými rodičmi v rodinách, t.j. v prirodzenom prostredí pre ich vývin a uspokojovanie potrieb. V prípade, keď rodičia nie sú schopní plniť svoje rodičovské práva a povinnosti ani za podpory rôznych služieb a opatrení, je potrebné dieťaťu zabezpečiť adekvátne náhradné rodinné prostredie.
- Umiestnenie dieťaťa v zariadení na výkon rozhodnutia súdu musí byť krajným, výnimočným a dočasným riešením a zároveň náhradné rodinné prostredie a náhradné inštitucionálne riešenie musí favorizovať, pokiaľ to nie je vylúčené, vzťahy s biologickou rodinou. Nepriaznivé účinky inštitucionálnej starostlivosti s kolektívnym prístupom, sú podrobne popísané v odbornej literatúre a dokázané relevantnými výskumami.



ZÁKLADNÉ DÔVODY DI V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

- Samotný život v inštitúcii s kolektívnym systémom vytvára nové hendikepy, ktoré človeka poznamenávajú na celý život (napr. o narušenie citového a sociálneho vývoja človeka a vytvorenie naučenej pasivity, bezmocnosti a závislosti, a v nie poslednom dôsledku sociálnej deprivácie).
- Život v nekoedukovaných a nepodnetných zariadeniach s kolektívnym systémom s nedostatkom osobného súkromia a samostatnosti vedie k narušeniu osobnej integrity človeka a zdravého rozvoja jeho citového života
- Štruktúra práce personálu v inštitúciách je zameraná viac na jednotlivé pracovné úkony a rutinu , komunitné služby pracujú komplexne na napĺňaní individuálnych potrieb klientov.
- Komunitné služby s využitím výhody znalosti prostredia majú vyšší potenciál mobilizovať miestne a regionálne technické i ľudské zdroje na kvalitné poskytovanie služieb.
- Deti a ich rodičia, osoby so zdravotným postihnutím, seniori majú mať prístup k životným podmienkam a každodenným činnostiam, ktoré sú rovnaké, ako tie, v ktorých žije ostatná populácia.

STRATÉGIA DI V SR

- 30. 11. 2011 schválila vláda SR – Stratégiu deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti v SR
 - Strategický dokument, ktorým sa SR hlási k procesom transformácie a deinštitucionalizácie sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti.
 - Hlavným zámerom deinštitucionalizácie a transformácie je vytvorenie a zabezpečenie podmienok pre nezávislý život všetkých občanov odkázaných na pomoc spoločnosti, a to v prirodzenom sociálnom prostredí komunity.



ZÁKLADNÝ CIEĽ DI V SR

- Základným cieľom DI v Slovenskej republike je vytvorenie a zabezpečenie podmienok pre nezávislý život všetkých občanov, odkázaných na pomoc spoločnosti, v prirodzenom sociálnom prostredí komunity prostredníctvom komplexu kvalitných alternatívnych služieb vo verejnom záujme.



DLHODOBÉ CIELE DI V SR

- Zabezpečiť dostupnosť komunitných služieb a opatrení vykonávaných na úrovni komunity, t.j. utvoriť podmienky na život v prirodzenom sociálnom prostredí.
- Zabezpečiť individualizáciu uspokojovania všetkých potrieb pre prijímateľov, ktorí sú dnes umiestnení v sociálnych zariadeniach inštitucionálneho charakteru s konečným cieľom ukončenia pôvodných prevádzok zariadení a prechodu osôb z inštitucionálnych zariadení do podporných služieb poskytovaných v komunitnom prostredí.



KRÁTKODOBÉ CIELE DI

- Pilotne overiť postupy premeny inštitucionálnej starostlivosti o obyvateľov vybraných zariadení sociálnych služieb.
- Prehodnotiť a rekonštruovať súčasné transformačné a deinštitucionalizačné procesy v oblasti zabezpečovania náhradnej starostlivosti, so špecifickým zameraním na detské domovy.
- Navrhnuť a postupne zavádzať komplex podporných sociálnych služieb komunitného charakteru a opatrení vykonávaných na komunitnej úrovni, vychádzajúcich z individuálnych potrieb obyvateľov so zohľadnením potrieb ostatných odkázaných obyvateľov územia, v ktorom bude deinštitucionalizácia prebiehať.



OPATRENIA STRATÉGIE DI

- vytvorenie právnych podmienok na podporu deinštitucionalizácie v sociálnych službách
- príprava národných akčných plánov DI v sociálnych službách a náhradnej starostlivosti do roku 2015
- zriadenie Výboru expertov pre deinštitucionalizáciu
- príprava a realizácia Národných projektov v oblasti deinštitucionalizácie (FSR, UPSVR SR)



VÍZIA PROCESU DI V SR

- podpora transformácie, deinštitucionalizácie a komunitných služieb v rámci prípravy novely zákona o sociálnych službách a ďalších legislatívnych zmien od roku 2013
- podpora a presadzovanie transformácie a deinštitucionalizácie v rámci nového programového obdobia 2014 – 2020
- podpora reformy opatrovníctva
- príprava a podpora občanov so zdravotným postihnutím a pracovníkov sociálnych služieb v rámci projektov ESF v rokoch 2014 - 2020





ĎAKUJEM ZA POZORNOST

Miroslav.Cangar@employment.gov.sk